

MEIJEL EN ZIJN KERKEN...

Meijel. Interieur R. K. Kerk

Het rijke interieur van de 'kathedraal van de Peel'.

Blik op de middeleeuwse toren met links erachter het schip in waterstaatsstijl (foto ca. 1900).

Terugblikkend op de eeuwenoude geschiedenis van het dorp, is de 'kathedraal van de Peel' waarschijnlijk het gebouw waarop de Meijelsen al die tijd het meest trots zijn geweest. Van de generatie die de kerk van buiten en binnen heeft aanschouwd, zijn er niet zo veel meer onder ons, maar zij herinneren zich de bijzondere allure, rijkdom en afmetingen van dit godshuis. De schok was dan ook groot toen de kerk op 25 september 1944 door de terugtrekkende Duitsers met dynamiet werd opgeblazen. In het hoofdstuk over de oorlog kan daarover meer worden gelezen. In deze bijdrage is de paragraaf over de 'kathedraal' het centrale thema. Voorafgaand wordt er aandacht besteed aan vroegere godshuizen in Meijel. Daarna worden de belangrijkste achtergronden van de huidige kerk van Meijel, toch ook een gebouw van bijzondere allure, gepresenteerd. Aan de noodkerken en schuilkerk uit de Franse Tijd wordt hier geen aandacht besteed. Daarvoor leze men *Meer dan turf* van Henk Willems.

Meijelse kerken vóór 1903

Het is waarschijnlijk dat Meijel totnogtoe vijf volwaardige kerkgebouwen heeft gehad.

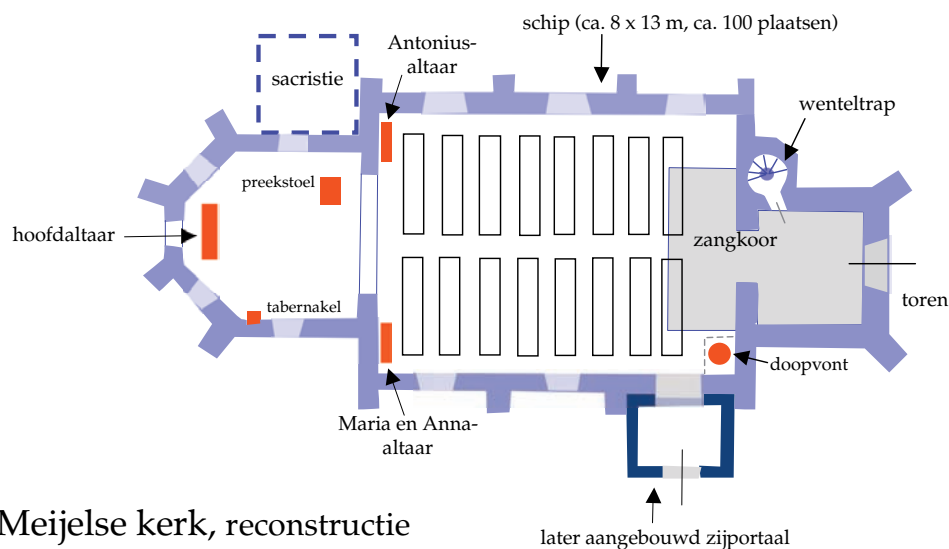
Vanwege gebrek aan bronnen bestaat er alleen over de eerste kerk onduidelijkheid. Waar lag die? Hoe zag die eruit? Hoe groot was die?

We weten het eigenlijk niet. Het vermoeden bestaat dat dit een eenvoudige (houten?) kapel is geweest, die mogelijk bediend werd door een priester (rector) van elders en werd bestuurd door een deken die eveneens van elders kwam. Meijel was in de gehele middeleeuwen nog geen zelfstandige parochie. De bisschop zetelde zelfs helemaal in Luik (situatie tot 1559, daarna in Roermond). Het aantal parochianen zal hoogstens enkele honderden hebben bedragen. Administratief was het Meijelse godshuis een 'kwartkerk', wat duidt op een zeer bescheiden en ook armlastige gemeenschap. De Meijelse parochie hoefde namelijk slechts 25% van het normale tarief af te dragen.

Het is onwaarschijnlijk dat die kapel op de plek van de huidige kerk heeft gelegen. Eerder moet worden gedacht aan een locatie in de buurt van de Molenstraat-Hof omdat daar in die periode de bestuurlijke instellingen (schepensbank, banmolen, tiendschuur) van Meijel waren gevestigd en

Deze plaquette werd in 1986 aangebracht in de bestrating na het terugvinden van de fundamente van de middeleeuwse toren.

Meijelse kerk, reconstructie plattegrond, situatie ca. 1425-1835

Een fraaie blik vanaf de zuidkant op de kerk. We zien de situatie omstreeks 1900.

waarschijnlijk ook de meeste dorpingen woonden.

Het tweede godshuis dat we deels (toren) nog kennen van oude foto's en van een tekening uit 1788 van de landmeter Hendrik Verhees uit Boxtel, lag wel op de plek van de huidige kerk. Vanwege de bouwstijl en de in 1986 teruggevonden fundamenten van de toren, is deze kerk omstreeks 1425 gebouwd. Gezien de omvang van het gebouw en de bescheiden welvaart van de Meijelse bevolking, moet het een groot, kostbaar en ingrijpend project zijn geweest. Mogelijk was het op dat moment zelfs het enige stenen gebouw van het dorp. Het ging om een bakstenen godshuis bestaande uit een flinke toren, een klein, eenbeukig schip (voor maximaal 100 gelovigen) en een smaller, driezijdig priesterkoor met altaar en vooraan in het schip een altaar voor Maria en een altaar voor Sint Antonius Kluizenaar, de tweede patroonheilige van Meijel (zie plattegrond en schets). De inrichting van dit kerkje zal bescheiden zijn geweest. Het godshuis leek veel op de middeleeuwse kerkjes die we hier en daar nog tegenkomen in de Brabantse Kempen (zie bv. de toren van Duizel). Het elders

genoemde beeld van Antonius Kluizenaar, het beeld van Sint Nicolaas hiernaast en in hoofdstuk 7 beschreven schilderij van de kruisiging, hebben mogelijk onderdeel uitgemaakt van de inrichting. Je zou kunnen zeggen dat Meijel zich met dit kerkje definitief als *gemeenschap* op de kaart zette, want de gelovigen van de diverse gehuchten (Hof, Kalisstraat, Donk) ontmoetten elkaar in deze kerk. Openbare aankondigingen werden vaak in of voor de kerk gedaan en de tijd was te zien op de torenklok (die werd betaald door het gemeentebestuur). De kerk was kortom van en voor alle Meijelsen. Vier eeuwen later (!), zo rond 1825, was dit gebedshuis te klein geworden en bouwkundig slecht. De Meijelse bevolking was inmiddels gestegen tot zo'n 850 en op zondag moest een deel daarvan in de buitenlucht de dienst bijwonen. Hoog tijd dus voor nieuwbouw. Het benodigde geld kwam uit de verkoop van 50 ha woeste grond door de gemeente en uit subsidies van de provincie en de Belgische staat (Meijel was in 1831 immers 'Belgisch' geworden). Het werd een *Waterstaatskerk*, zo genoemd omdat de kerk werd gerealiseerd onder regie van architect L. Spaak van Waterstaat en Publieke Werken in Brussel. Spaak bepleitte uit zuinigheid het hergebruik van de sloopmaterialen van het middeleeuwse kerkje en ook vond hij dat de oude toren best kon blijven staan. Aldus geschiedde en in 1835-1837 kreeg Meijel een nieuwe, ruime kerk van ruim 26 meter lengte en met plek voor ruim 300 gelovigen. Het schip was 'geplakt' tegen de oude toren aan. Vergeleken met het middeleeuwse gebouw was het een hele vooruitgang, maar al snel bleek dat de waterstaatskerk slecht was gebouwd en geen lang leven was beschoren...

De kathedraal van de Peel (1903-1944)

De noodzaak van een nieuwe en vooral grote kerk omstreeks 1900 laat zich met name verklaren uit de volgende twee factoren. In de eerste plaats was de Meijelse bevolking in rap tempo verder gestegen (van 974 in 1850 naar zo'n 1800 in 1900). In de waterstaatskerk was het zo druk dat de gelovigen net als rond 1825 van buiten de dienst moesten bijwonen. Daarnaast beleefde de Meijelse samenleving vanaf 1853 een bloei van

Impressie van de
Sint Nicolaaskerk
1425-1835

het katholieke leven zonder weerga. Het waren onbetwiste hoogtijdagen die vaak zijn omschreven met het 'Rijke Roomse Leven' (ca. 1900 – 1960). Letterlijk en figuurlijk was de kerk het sociale en morele ankerpunt van de dorpingen. Elders in dit boek kunt u daar meer over lezen.

De voorbereidingen voor de nieuwbouw waren in handen van pastoor CleEVERS, die al vanaf 1880 had nagedacht over het grote project. Onduidelijkheid over de vraag hoe lang de Neerkantse katholieken nog naar Meijel bleven komen, had de zaak nog wat opgehouden, maar in 1897 viel de definitieve beslissing. Vier jaar lang werd vervolgens gepraat over het ontwerp en natuurlijk over de financiering van het enorme bouwproject. Pastoor CleEVERS leefde toen al niet meer en was opgevolgd door pastoor Wouters.

In 1901 keurde de bisschop de nieuwbouw goed. Het ging om een bouwbedrag van ongeveer 100.000 gulden, inclusief de noodkerk die nog eerst moest worden opgetrokken omdat het nieuwe

*De 'kathedraal van de Peel'
vanaf het zuiden gezien.*

godshuis op de plek van het oude moest komen. Architecten waren J. en H. van Groenendael. Het duo ontwierp een kerk naar goed neogotisch recept, dat wil zeggen helemaal in de lijn van Pierre Cuijpers uit Roermond, de grote kerkbouwer van de 19de eeuw. De oude kerk werd in 1901-1903 afgebroken inclusief de nog uit de middeleeuwen stammende toren; die werd als laatste gesloopt.

Tegelijkertijd startte aannemer H. Baeten uit Roggel met de nieuwbouw. Hij werd daarbij ondersteund door de Meijelse bouwkundigen Matthijs Gielen en Willem Gooden. Ook werden ze geholpen door Meijelse boeren die de bouwmaterialen gratis met paardenkarren van heinde en verre aanvoerden.

De nieuwbouw was een project van alle parochianen. Opvallend is ook dat ook nu weer de architecten bouwmaterialen van de gesloopte kerk hergebruikten waar mogelijk was, niet alleen uit zuinigheid maar ook om de eeuwenoude geloofstraditie in het Peeldorp te benadrukken. De kerk (vanwege de rijke stijl en grote afmetingen al snel 'kathedraal van de Peel' genoemd) kreeg een capaciteit van ruim 600 plaatsen. De toren mat 65 meter en de lengte was bijna 62 meter. De nokhoogte van het schip bedroeg 23 meter. Alles bij elkaar indrukwekkende maten! Hoewel het godshuis op dat moment inwendig nog lang niet af was, konden de trotse Meijelsen vanaf 1904 weer naar een echte kerk. Het oude beeld van de patroonheilige Sint Nicolaas was inmiddels overgebracht van de noodkerk naar de nieuwbouw. De kerkwijding werd gevierd op 3 en 4 juli 1904 in aanwezigheid van bisschop Drehmanns, die met veel pracht en praal werd afgehaald vanaf de Roggelse brug. De hoogmis op 4 juli werd door de vrijwel complete Meijelse bevolking bijgewoond.

Vanaf 1904 werd nog tientallen jaren doorgewerkt aan de verfraaiing van het interieur. Afhankelijk van de schenkers, werden steeds nieuwe stukken toegevoegd. Er werd een fraai, passend orgel aangeschaft bij Vermeulen in Weert. Daarna kwam er een pronkaltair uit het atelier van Pierre Cuijpers in Roermond (1911) evenals twee rijk versierde zij-altaren. Het priesterkoor en de dwarsbeuken werden voorzien van kleurrijke schilderijen door de kunstenaars

Collette en Rummens, eveneens verbonden aan het atelier Cuijpers. Verder kwamen er gebrandschilderde ramen naar neogotische traditie en leverde atelier Cuijpers ook nog een forse kruisweg.

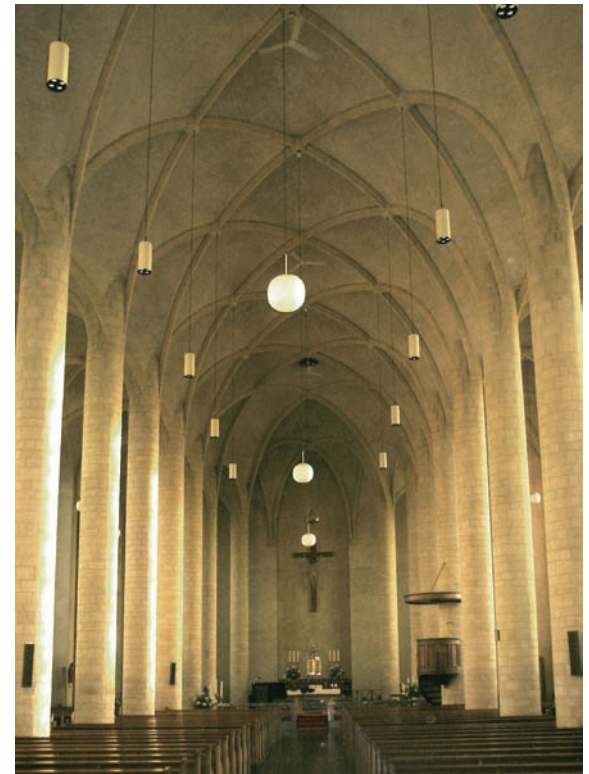
Maar toen volgde de oorlogsperiode. De kerk was min of meer 'af' en tevens betaald. Het eerste teken voor het naderend onheil was het weghalen van de klokken door de Duitsers op 10 november 1942. Maar het noodlot sloeg pas echt toe op 25 september 1944, toen de Duitsers het godshuis opbliezen. Daarover in hoofdstuk 36 meer...

De huidige kerk (1955)

Door alle oorlogsbeslommeringen en het gebrek aan materialen en financiën, duurde het na de verwoesting meer dan 10 jaar voordat Meijel weer een volwaardige kerk had. Vlak na de oorlog ging men ter kerke in zalen, vanaf 1946 in een nieuw gebouwde noodkerk (nu beugelbaan).

De huidige kerk van Meijel op een foto uit de jaren 1970.

Het fraaie interieur van de huidige Sint Nicolaaskerk.

Aanvankelijk leefde nog de gedachte om de oude kerk te herbouwen of te bouwen op de fundamenteën daarvan, maar dat idee werd spoedig verlaten. Ook later is er nog veel gediscussieerd over die vraag. Oude Meijelsers hebben lang het idee gehad dat de kathedraal van de Peel toch een mooier, warmer godshuis was dan de nieuwe kille ruimte die in 1955 gereed kwam, en dat hij best herbouwd had kunnen worden!

Architect van de huidige kerk is de bekende en veel geprezen Frits Peutz (1896-1974) uit Heerlen. Hij ontwierp een godshuis met een capaciteit van ongeveer 1000 plaatsen en een toren die de vorige kerk duidelijk overtrof qua hoogte (82 m). Meijel had voortaan tot ver in de omstreken zijn bakken. Zoals bijna altijd vormden ook nu de financiën (de uiteindelijke bouwsom bedroeg 750.000 gulden) een groot probleem, maar dankzij acties onder de bevolking, leningen en subsidies van diverse overheden werd dat probleem tenslotte opgelost. Peutz ontwierp voor Meijel een rijzige hallenkerk (kenmerk: de even hoge midden- en zijbeuken) met hoge zuilen van mergelsteen. De kerk meet 54 bij 21 meter, de nok van het schip ligt op 22 meter hoogte. Op verzoek van bouwpastoor Schreurs groeiden de netgewelven als 'waaierende takken uit hoge bomen'. Aan de buitenkant vallen, naast de hoge betonnen toren, vooral de speklagen op, dat wil zeggen de afwisseling van mergellagen en baksteenlagen. Dit laatste is een fenomeen dat in vroegere eeuwen veel in Zuid-Limburg werd toegepast.

De bouw van de kerk vergde ruim één jaar en vond plaats onder leiding van aannemer Coppes uit Horst. De plechtige ingebruikname vond plaats op paaszaterdag 16 april 1955. In 1959 kreeg de kerk onder meer een prachtige houten kruisweg, gekapt door Frans Timmermans.

Ook anno 2009 bezit Meijel met deze kerk een prachtig gebouw voor de gemeenschap. Het is niet

alleen een trots bakken dat door zijn hoge toren Meijel zichtbaar maakt tot op wel tien kilometer afstand, maar daarnaast is vooral het ingetogen, zacht verlichte interieur van een tijdloze en stille schoonheid. Het is een ruimte waarin het streven van de architect om het verleden te verzoenen met het heden, buitengewoon geslaagd is. Een huis om te koesteren...

Jos Pouls

Het fraaie Mariabeeld (ca. 1500) in de Mariakapel achterin de huidige kerk. Het stond eeuwen in de Mariakapel op het einde van de Dorpsstraat.

Kruiswegstatie van Frans Timmermans uit 1959.

Bronnen

- Cromptvoets, H. en J. Pouls (red.), *Meijel in de jaren vijftig* (Meijel, 1989)
- Hendricks, A. en J. Pouls. *Ontdek het Land van Peel en Maas (7). Kerken en hun kunst* (2003)
- Lucassen, L., *Meijelse kerkgebouwen in de loop der tijden* (tentoonstellingsbrochure parochie Meijel 1980)
- Pouls, J., 'Op zoek naar de middeleeuwse toren van Meijel. Verslag van de opgraving in 1986', in *Peelsprokkelingen* (Medelo 4) (Meijel, 1986), p. 81-88
- Willems, H., *Meer dan turf. Uit zeven eeuwen parochie H. Nicolaas Meijel* (Meijel, 2005)